

Slobodan P. Stojanović*

advokat iz Beograda

REPERKUSIJE SLUČAJA „GOTOVINA“ NA NAŠ ZAKONIK O KRIVIČNOM POSTUPKU

Apstrakt. U radu se govori o nedavnoj presudi Žalbenog veća Tribunala za bivšu Jugoslaviju u Hagu generalima Hrvatske vojske Gotovini i Markaču i njenim nedostacima, ali prvenstveno sa aspekta tipa krivične procedure iz adversarijalnog sistema koja je takve greške omogućila. S druge strane, ukazuje se na promene u našem krivičnoprocesnom zakonodavstvu i da iste streme upravo ovakvom sistemu i tipu postupka. Postavlja se pitanje koliko su opravdane takve promene i može li nas to dovesti do naših presuda kvaliteta presude Gotovini i Markaču. Pozitivan odgovor na ovo pitanje nas upućuje na energični zaokret u odnosu na pravac u kojem se kreće naše krivičnoprocesno zakonodavstvo i praksa. I to bi bio jedan od pravih odgovora na ovakvu presudu Tribunala u Hagu sa jasnom porukom da se i na negativnim iskustvima može puno naučiti i na pravi način reagovati. Mislimo da bi takav potez sigurno zaslužio pažnju široke javnosti u svetu i mogao imati značajnijeg odjeka.

Ključne reči: presuda Gotovini Tribunala u Hagu, adversarijalni postupak, standardi presuđivanja, reforma našeg krivičnoprocesnog zakonodavstva.

1. UVOD

Već odavno zastupamo stav da se od rada Međunarodnog krivičnog Tribunala za bivšu Jugoslaviju iz Haga može izuzetno mnogo naučiti. Takav zaključak svakako potvrđuje i regulativa i praksa Međunarodnog krivičnog suda, takođe sa sedištem u Hagu, kao i tzv. hibridnih ili internacionalizovanih sudskih institucija. Ali, i regulativa i praksa pojedinih država, dakle nacionalnih zakonodavaca i sudova, posebno onih država na koje se rad Tribunala u Hagu najviše odnosi, i kod kojih se ne retko, u većoj ili manjoj meri, oseća uticaj rada pomenutog Tribunala.

Međutim, ono što se isto tako ne retko zaboravlja, to je činjenica da se od Tribunala u Hagu može učiti ne samo kako bi nešto trebalo pa se regulativa ili praksa Tribunala prihvata, nego i kako nešto ne bi trebalo jer su se regulativa i praksa Tribunala pokazali lošim.¹

---

* doktor pravnih nauka, sslawyer@ptt.rs

1 Tipičan negativan primer je odsustvo pravila o bilo kakvoj odgovornosti za svoj rad svih funkcionera i stručnjaka Tribunala. Predviđeno je jedino da za svoj rad mogu odgovarati branioci

Bezbroj pravnih i činjeničnih pitanja je postavljeno pred Tribunalom², mora se priznati, od strane veoma kvalifikovanih pojedinaca i grupa. Ali, to nikako ne znači da uvek treba prihvatati rešenja do kojih je u svojoj regulativi i praksi došao Tribunal. Svakako, pri tome se treba priseliti i činjenice da su čak i unutar Tribunala stavovi često veoma različiti. Ne retko i međusobno kontradiktorni u različitim predmetima.

Jedan od konkretnih negativnih primera Tribunala kroz koji se ispoljila ne samo neprihvatljiva sudska praksa, nego i regulativa u pogledu primenjene i primenljive procedure³, je slučaj hrvatskih generala Ante Gotovine i Mladena Markača i iz toga treba izvući pouke (u daljem tekstu: Presuda Žalbenog veća).

Da se podsetimo, presudom Žalbenog veća Tribunala u Hagu pomenutim generalima⁴ je preinačena presuda Prvostepenog sudskog veća Tribunala od 15.04.2011.g. kojom je Gotovina osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 24 godine, a Markač na kaznu zatvora u trajanju od 18 godina zbog ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti učinjenih od jula do septembra 1995.g. nad srpskim stanovništvom u akciji „Oluja“ na teritoriji Kninske krajine, pa su oboje oslobođeni svake odgovornosti.

U ovom radu nećemo se baviti pojedinačnim pravnim i faktičkim manjkavostima presude Žalbenog veća Tribunala Gotovini i Markaču. Nije u pitanju samo potreba za više vremena i prostora, u pitanju je pre svega potreba ukazivanja na, po našem mišljenju jedan od centralnih problema. A to je pitanje principijelne prihvatljivosti vrste krivične procedure sa njenim osnovnim karakteristikama kakva se sprovodi pred Tribunalom, i pitanje prihvatljivosti našeg modela krivičnog postupka koji bi se oslanjao na takav sistem krivične procedure.

Prethodno ćemo ipak ukazati da se na račun pomenute presude može izreći bezbroj najozbiljnijih kritika koje suštinski mogu ići i do zaključaka da su u konkretnom slučaju donosioci presude ne samo mnogo grešili, nego i učinili teške zloupotrebe. Možda je u tom pogledu, na ovom mestu, dovoljno samo se pozvati na dobro elaborirana izdvojena mišljenja sudija Žalbenog Veća Karmela Agiusa sa Malte⁵, i Fausta Pokara iz Italije⁶. Ta kritička mišljenja su ne samo ubedljiva i data od najpozvanijih ljudi tj. od onih koji su kao sudije u svemu učestvovali u radu samog Žalbenog veća, nego i u praksi Tribunala neuobičajeno oštra u odnosu na mišljenje većine sudija istog veća⁷. Na mišljenje preostale trojice sudija koji su svojim brojem prevagnuli.

– advokati, ali oni ne pripadaju strukturama Tribunala, kao što su sudije sa svojim saradnicima, Tužilac i njegovo osoblje, Registrar i njegovo osoblje.

2 Detaljnije, S. Stojanović: *Perspektive i nasleđe Tribunala u Hagu*, Pravni život br. 12/2010, tom IV, str. 360–361.

3 Nismo pristalice mogućnosti postojanja „primenjene“ i „primenljive“ procedure pred istim organom, ali to je nešto što u praksi Tribunala egzistira, pa procedura u jednom postupku ne retko u određenim značajnim detaljima odstupa od one koja je izražena u nekom drugom, a da pri tom sva veća Tribunala smatraju da je to u skladu sa postojećom regulativom.

4 Predmet IT-06-90-A, presuda Žalbenog veća od 16.11.2012.g.

5 Dissenting opinion of Judge Carmel Agius, IT-06-90-A, 16 November 2012.

6 Dissenting opinion of Judge Fausto Pocar, IT-06-90.A, 16 November 2012.

7 Tako naprimer, sudija Pocar u paragrafu 39. svog neslagajućeg mišljenja kaže: „Ja se fundamentalno ne slažem sa celom žalbenom presudom koja se suprotstavlja bilo kakvom osećaju pravde.“

No, čak i kada bi se govorilo o brojevima, u vezi teme ovog rada moralo bi se ukazati na dva izuzetno indikativna momenta.

Prvi je da je, kad se uključi i odlučivanje u prvom stepenu, za osudu Gotovine i Markača glasalo pet sudija Tribunala, a troje za oslobađajuće odluke. Ovde valja napomenuti da se u suštini radi o sudijama istog ranga i istog organa koji se samo povremeno rotiraju na radu iz prvostepenog sudskog veća u Žalbeno, pa i obrnuto⁸.

U vezi sa prethodnim argumentom još je veći problem u pogledu primene standarda odlučivanja Žalbenog veća koji je opšte prihvaćen u praksi Tribunala, a to je standard da Žalbeno veće može izmeniti činjenične postavke prvostepenog veća samo ukoliko iste ne bi mogle biti prihvaćene od strane „bilo koje razumne osobe“⁹, što je kasnije unekoliko preformulisano najčešće u „bilo koji razumni presuditelj o činjenicama“. Ovaj stav, koji vuče korene iz anglosaksonske procedure smo oduvek izlagali žestokoj kritici¹⁰, između ostalog, i što je primeren jedino laicima – poroti i što je u suprotnosti sa odredbom čl. 13. Statuta Tribunala koji govori o kvalitetima sudija neophodnim za njihov izbor. Očigledno, da bi ti kvaliteti došli do izražaja prilikom presuđivanja. Za izbor sudije Tribunala nije dovoljno da bude „bilo koji razumni presuditelj o činjenicama“, znači i potpuni laik. No, ono što u konkretnom slučaju kod tog standarda posebno „para uši“, bez obzira na bilo kakva tumačenja pojma pravnog standarda, je pitanje kako se može smatrati da je standard „bilo kojeg razumnog presuditelja o činjenicama“ koji opravdava potpuni poništaj svih osuda zadovoljen kada pet sudija istog Tribunala presuđuju da su osude potpuno opravdane. Drugim rečima, poštujući pri tom sve specifičnosti u definisanju pravnih standarda, kako se može reći da niko razuman ne bi presudio tako kao što je to učinilo Prvostepeno sudsko veće, pa to sada valja saglasno navedenom standardu poništiti, ako je tako presudilo čak petoro sudija Tribunala.

Potpunoj zbruci u standardima presuđivanja Tribunala, nažalost sa temeljima u anglosaksonskoj proceduri, doprinosi i jedan potpuno oprečan standard koji takođe pominje praksa Tribunala. To je standard da je savim moguće i prihvatljivo da dvoje sudija, razumno razmišljajući, dođu do različitih mišljenja i ocena¹¹.

Tesno povezan sa ovim razmišljanjima o standardima Tribunala i anglosaksonskog tipa krivične procedure je i standard odlučivanja „van razumne sumnje“. Kako takva odluka može biti doneta, ako više sudija istog organa razumno sumnja u presudom iskazani stav. Ili, možda se radi samo o „nerazumnoj“ sumnji ?

8 Vidi Pravilo 27. Pravilnika o postupku i dokazima Tribunala u Hagu.

9 Presuda Žalbenog veća u slučaju *Tadić*, paragraf 64.

10 Čak i na sajtu Udruženja advokata koji brane pred Tribunalom. Posebno u *Appellant Brief of Argument – Defence for the accused Zoran Žigic, 21 May 2002, pars 74-78* u slučaju *Kvočka et. al.*

11 Stav iz predmeta *Tadić* koji potiče od O.W.Holmes-a, nekadašnjeg sudije Vrhovnog suda SAD, „bez sumnje najslavnijeg pravnika u istoriji SAD“, kako se tvrdi u *The New Oxford Companion to Law*, Ed. by P.Cane, J.Conaghan, Oxford University Press, 2008, p. 539. Naravno, nismo sporili postojanje ovakvih situacija, ali nismo ih smatrali definitivno opravdanim. Tako nešto nikad ne može biti suština prava. To može biti samo epizoda u procesu presuđivanja, a svako pravo mora na takvu situaciju nadovezati neka konačna rešenja koja će biti jedinstvena i usklađena i koja će prevazići ovakve nesuglasice.

Drugi momenat kada se govori o brojevima je da je Presuda Žalbenog veća, po obimu neshvatljivo mala. Sa svega 56 strana teksta se u celosti ruši sve ono što je na izuzetno kvalitetan i elaboriran način rečeno u prvostepenoj presudi koja broji preko 1.300 strana. No, zapanjujuće je da je naspram tih 56 strana putem neslagajućeg mišljenja dvoje sudija, i to u veoma sažetoj formi, izloženo bar 50 strana suštinskih primedbi¹².

Ipak, presuda kojom se osuđujuća prvostepena presuda preinačava u oslobađajuću je doneta i ona je konačna¹³.

Dakle da ponovimo, tema ovog rada ne ulazi dublje u „pogrešno suđenje“, već u „pogrešan pravni sistem“ koji proizvodi ovakve presude. U kojem su ovakve presude moguće. I dalje, da su ovakve presude moguće samo u takvom sistemu. U našem dosadašnjem sistemu, čak i u najekstremnijoj varijanti u pogledu grešaka Žalbenog veća, došlo bi samo do ukidanja presude i ponovnog suđenja pred prvostepenim većem. Deficijentnosti prvostepene presude ovakvog tipa, čak i kada bi se u svemu potvrdilo da su pravilno uočene i utvrđene, u našem dosadašnjem sistemu ne bi nikad mogle dovesti do oslobađajuće presude u žalbenom postupku.

2. DOMINANTNI TIP POSTUPKA PRED TRIBUNALOM

Danas je u svetu preovladavajuće mišljenje da postoje dva glavna pravna sistema koja opredeljuju krivični postupak. To su adversarijalni ili akuzatorski i inkvizitorijalni.¹⁴ Prvi je karakterističan za angloamerički pravni sistem a drugi za evropsko-kontinentalne zemlje, zemlje Dalekog istoka i niz drugih.

No, u stvari nijedan model se nigde ne može naći u svom „čistom“ obliku.¹⁵ U oceni tipa postupka koji se vodi pred Tribunalom u Hagu treba poći od toga da danas zapravo ne postoji u čistom obliku ni adversarijalni, niti inkvizitorijalni postupak, već mešoviti u kojem preovlađuju elementi jednog ili drugog.¹⁶

Ukazaćemo na neke najosnovnije karakteristike ove dve vrste postupka, trudeći se da u najmanjoj meri impliciramo istorijska pomeranja i razlike u okviru samih sistema po pojedinim zemljama i područjima.

12 U suštini toga je više. Naime sudija C.Agius je svoje neslagajuće mišljenje izložio na 30 strana s tim da u paragrafu 50. istog naglašava da se radi skraćanja, neće posebno izjašnjavati u pogledu postojanja tzv. Zajedničkog zločinačkog poduhvata i da se u istom u svemu poziva na neslagajuće mišljenje sudije F.Pocara izraženog na 20 strana takođe veoma sazetog teksta.

13 U engleskoj terminologiji ne figurira termin „pravosnažan“, što bi ovde odgovaralo, nego samo „konačan“ (final).

14 Kod nas ukorenjena terminologija upućuje na „akuzatorski“ i „inkvizitorski“ postupak. Mi koristimo termine koji se koriste u engleskom jeziku a koji takođe deriviraju iz latinskog – inkvizitorijalni i adversarijalni postupak. Uobičajen kod nas, „inkvizitorski“ postupak je homonim sa postupkom srednjovekovne inkvizicije. S druge strane termin „adversarijalni“ etimološki pretpostavlja raspravu dve suprotstavljene strane i bolje odražava osnovne karakteristike postupka nego termin „akuzatorski“ koji derivira od „accusare“ (optužiti, lat.)

15 A. Cassese: *International Criminal Law*, Oxford University Press, 2003, p. 367.

16 S. Stojanović: *Razlike između položaja odbrane pred Tribunalom u Hagu u odnosu na položaj pred nacionalnim sudovima SCG u Primena Međunarodnih krivičnih standarda u nacionalnim zakonodavstvima*, zbirka referata sa međunarodnog simpozijuma na Tari, 2004, str. 285.

Adversarijalni¹⁷ ili akuzatorni je karakterističan po naglašenim ulogama stranaka (optužba i odbrana) posebno u prikupljanju dokaza i prezentaciji „svog slučaja“, dok se uloga suda svodi isključivo na presuđenje kao i obezbeđenje nesmetanog toka krivičnog postupka. Naglašeno je i učešće laika u suđenju – porote.

U konkretnom slučaju moramo naglasiti da ove tipove postupka, posebno s obzirom na činjenicu da su vezani za anglosaksonski, odnosno evropsko-kontinentalni pravni sistem karakteriše i razlika u izvorima i primeni materijalnog prava. Naše je uverenje da određena vrsta postupka ima uticaja i na materijalno pravo, a još više obrnuto. Nedostatak materijalnopravnih odredbi u regulativi Tribunala imao je uticaja na to da se izabere postupak koji će se zasnivati na precedentima koji se pak, vezuju za adversarijalni postupak.

Neka „početna“ ocena bazirana uglavnom na prvim iskustvima u radu Tribunala, govori da Tribunal u Hagu primenjuje adversarijalni postupak. Iz odredbi samog Statuta se ne može eksplicitno doći do tog zaključka, nego upravo imajući u vidu pomenuto izuzetno siromaštvo materijalnopravnih normi, kao i veliku opštost postojećih. Pri tom je i opštepoznata odlučujuća uloga i uticaj SAD u izradi i usvajanju teksta Statuta, kao i tradicija koja govori da je takav postupak bio zastupljen i u suđenjima ratnim zločincima u Nirnbergu i Tokiju.

Pravila procedure i dokazivanja koja su doneta od sudija samog Tribunala predstavljaju razradu mehanizama za primenu navedenog Statuta i ona zapravo mnogo više govore o karakteru postupka. Ne samo po svom sadržaju, nego i po subjektima koji su bili angažovani na izradi teksta nacarta Pravilnika¹⁸, propisana rešenja su upućivala, reklo bi se, više na adversarijalni postupak. Tu ništa ne menja ni odsustvo porote koja je karakteristična za taj tip postupka, posebno zbog prakse koja je preneti iz anglosaksonskog sistema iako je utvrđena u suđenjima sa porotom.

Naravno, pravu i konačnu sliku o karakteru normi iz ova dva akta Tribunala daje tek njihova primena i tu čini nam se, leži dobar deo odgovora na pitanje o kakvom se postupku zapravo radi.

Kao što je napomenuto, u nekoj početnoj fazi rada Tribunala, radilo se o postupku u kojem nesumnjivo prevlađuju elementi adversarijalnog postupka.¹⁹

17 M. Damaska: *“Adversary procedure”* in 1 Encyclopedia of Crime and Justice, Sanford Kadish Ed, USA, 1983, pp. 24-25, gde kaže: „Izraz adversarijalni sistem ponekad predstavlja karakteristiku celokupnog pravnog procesa, a ponekad se odnosi samo na krivičnu proceduru. U ovom poslednjem slučaju, često se koristi uporedo sa starim izrazom kontinentalno evropskog porekla ‘akuzatorni postupak’ u vezi sa ‘inkvizitorijalnim’ ili ‘ne-adversarijalnim’ postupkom. Međutim, ne postoji precizno razumevanje razgraničenja institucija i drugog što je naznačeno pod ovim izrazima.“

18 Dominantnu ulogu u izradi nacarta Pravilnika je odigrala ABA (American Bar Association) tj. Američka advokatska komora i drugi istaknuti pravници SAD. Da su predstavnici SAD u najvećoj meri učestvovali u izradi Pravilnika govori i tadašnji savetnik Tužilaštva Tribunala V. Tochilovsky: *Trial in International Criminal Jurisdiction: Battle or Scrutiny?*, European Journal of Criminal Law and Criminal Justice, Vol.6, Issue 1, Kluwer Law International, The Hague-London-Boston, 1998, p. 55.

19 Ovakvo mišljenje prevlađuje i danas u najvećem broju udžbenika Međunarodnog krivičnog prava. Tako naprimer, A.Zahar & g. Sluiter: *International Criminal Law – a Critical Introduction*,

No, već u ranoj fazi rada Tribunala, počinje da se oseća sve veći uticaj sudija i sudskih veća, a na uštrb uticaja stranaka u postupku (optužba i odbrana). Tako na primer, već tada, Petresno veće I (sudije Jorda, Odio-Benito, Riad) je u brojnim prilikama pozivalo tužioca da u nekim predmetima promeni kvalifikaciju dela tako što će označiti kao genocid neka dela koje je tužilac prethodno drugačije pravno kvalifikovao.²⁰ I ta linija²¹, vremenom izražena u relativno blagoj formi, ali kroz česte i već duževremene inovacije u postupku, sprovodi se sve do danas. Zato se u kasnijem radu Tribunala moglo govoriti o jednom mešovitom postupku *sui generis* sa dobro izraženim elementima oba sistema²² gde se, bar do poslednjih par godina teško mogao dati odgovor koji elementi preovlađuju. Čak su ispoljena mišljenja da to konačno zavisi i od sastava sudskih veća koja u konkretnom slučaju postupaju, imajući za to dovoljno diskrecije u Pravilima postupka, i da vode suđenja u skladu sa sopstvenim iskustvima i opredeljenjima.²³

Međutim, putem brojnih izmena Pravilnika o postupku i dokazima, pa čak i putem direktiva koje donosi Predsednik Tribunala, položaj i uloga sudija su ojačani u tolikoj meri na račun stranaka u postupku, da to ne može naći svoj pandan čak ni u sistemima sa znatno naglašenim inkvizitorijalnim elementima. Od dosta nejake uloge sudija karakteristične za adversarijalni postupak, pređen je put do na momente preterano jake uloge čak i za inkvizitorijalni postupak. Tako naprimer, kako putem pravilnika koje same donose, tako i konkretnim odlukama, sudije Tribunala u znatnoj meri utiču na sadržinu optužbe. Sudije sada ne samo da određuju kategoriju lica koja mogu biti optužena²⁴, nego i obim zločina koji sadrži optužnica²⁵. U vezi ovog poslednjeg, podsetićemo samo na to da je sudija Ian Bonnomy iz Velike Britanije odredio da, iako takvo optuženje postoji u optužnici, neće se suditi za događaje u Račku²⁶ koji su bili i povod NATO intervencije u tadašnjoj SR Jugoslaviji.

Oxford University Press, 2008, p. 43, gde se kaže: „Sve vitalne tačke procedure pred Tribunalom su čvrsto ukorenjene u common law tradiciji.“

20 John R.W.D.Jones: *The Practice of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia and International Tribunal for Rwanda*, 3rd Edition, August 1997, ICTY, p. 35.

21 Takvu tendenciju primećuje i A. Orić: *Accusatorial v. Inquisitorial Approach in International Criminal Proceedings prior to the Establishment of the ICC and in the Proceedings before ICC* in *The Rome Statute of the International Criminal Court – A Commentary*, Oxford University Press, 2002, Edited by A.Cassese, P.Gaeta, J.R.W.D.Jones, p. 1464. Autor je inače, već duže vremena, stalni sudija Tribunala, a prethodno je u slučaju *Tadić* nastupao u svojstvu branioca.

22 Da se radi o mešovitem sistemu, ali bez impliciranja vremenske dimenzije ovog pitanja, tvrdi i K. Ambos: *The Structure of International Criminal Procedure: 'Adversarial', 'Inquisitorial' or Mixed?* – in: *International Criminal Justice: A Critical Analysis of Institutions and Procedures* edited by Michael Bohlander, Cameron May International Law & Policy, 2007, p.493.

23 *Ibid*, p. 493.

24 Izmenama Pravilnika Tribunala od 6.4.2004.g.(Pravilo 28A) sudije Tribunala su same sebi dale ovlašćenje da, potpuno nezavisno od Tužioca, određuju koja kategorija lica može biti optužena i da o tome konačno odlučuju u svakom pojedinačnom slučaju.

25 Izmenama Pravila 73bis od 17.7.2003.g. sudije su same sebi dale ovlašćenje da, po svojoj oceni, ograniče broj „mesta zločina i incidenata“ naznačenih u optužnici, a izmenama istog Pravila od 30.5.2006.g. i da upute Tužioca na to sa kojim će optuženjima nastaviti.

26 Vidi optužnicu *Milutinović i dr.* predmet IT-05-87-T, transkript str. 368-371 i naročito „Odluku o primeni Pravila 73bis“ od 11.7.2006.g. Sudija Bonnomy je prethodno učestvovao u procesu protiv

Praktično, sudija, i to samo jedan, prekrojio je optužnicu i to u najbitnijem delu, čak ne dajući Tužilaštvu nikakvu mogućnost da drugačije postupi.

Što je još gore, iako to nije bilo za očekivati jer odbrana za razliku od tužilaštva institucionalno ne pripada Tribunalu, uticaj sudija na odbranu je čak veći nego u odnosu na nosioce funkcije optužbe. Sudije svojim pravilima, praktičnim uputstvima, direktivama i pojedinačnim odlukama u detalje određuju ko može biti branilac, ponašanje branioca, sankcije koje izriču braniocima, sve prema svojim potrebama.²⁷ I to je učinjeno ne samo prema braniocima koji se postavljaju po službenoj dužnosti, nego i prema onima koje sam bira i plaća optuženi. Štaviše, veliki deo tih kompetencija prepustile su činovniku Tribunalu – Registararu koji poimenice određuje ko može biti branilac, a ko to ne može, rukovodeći se isključivo svojim arbitrarnim kriterijumima, pa čak i zloupotrebljavajući svoj položaj²⁸. Registrar utvrđuje i donosi i Kodeks ponašanja branilaca pred Tribunalom u kojem se, između ostalog, uređuju čak i eventualni međusobni seksualni odnosi branioca i klijenta.²⁹ Ovakva regulativa je nazadak čak i u odnosu na suđenje glavnim ratnim zločincima u Nirnbргу, gde je princip slobode izbora branioca bio maksimalno izražen, čak i u slučaju gde su pojedini branioci prethodno bili članovi zloglasnog SS.³⁰

Naravno već je notoran problem nametanja branioca optuženima koji sami žele da se brane³¹, posebno u sprezi sa prethodno navedenom mogućnošću Registrara da sam određuje ličnost branioca.

Najzad, u prilog izuzetno jake uloge suda kao karakteristike inkvizitorijalnog postupka, nedvosmisleno govori činjenica da je, sem zaista malobrojnih odredbi Statuta Tribunalu koji je doneo Savet Bezbednosti UN, sva ostala naročito procesna regulativa u rukama sudija. Sudije same donose sva pravila o svom radu, ali i o radu Tužioca i branilaca i same određuju izvore na osnovu kojih će voditi postupak i presuđivati. Pa i konkretni detalji svakog postupka, uključujući i izvođenje pojedinih dokaza, su u rukama sudija. Da ponovimo, sve to u odsustvu bilo kakvih mehanizama koji bi sankcionisali makar najgori rad sudija. Poslednji primer sa bojkotom i ignorisanjem čak i Generalne skupštine UN koja je održana 10. 04.

S. Miloševića u kome je „slučaj Račak“ zapao u nepremostive teškoće po optužbu, pa je očigledno bio motivisan da zbog toga interveniše.

- 27 V. naročito Pravila 44 – 46 i Direktivu o postavljenim braniocima koju donosi Registrar a odobravaju je sudije Tribunalu.
- 28 Takvih primera ima bezbroj, naročito u javnosti malo poznatom odbijanju željenih branilaca koje se događa iza zatvorenih vrata Pritvorske jedinice UN u Sheveningenu. Poslednji put to je bio slučaj sa R. Mladićem, o čemu je trebalo i država koja ga je predala i čiji je državljanin da se izjasni. Autoru ovog teksta je bar u pet slučajeva uskraćena mogućnost da, po želji klijenta, bude branilac, što je usledilo nakon njegovog sukoba sa Registrarom pošto je odbio da na zahtev Registrara u jednom administrativnom postupku svedoči protiv svog klijenta. Takav zahtev postoji i u pismenom odbliku kao odluka Registrara od 20.8.2002.g. u postupku *Kvočka i dr.*
- 29 *Code of professional conduct for counsel appearing before International Tribunal* (dokument IT/125)
- 30 B. Ferencz: *Nuremberg Trial Procedure and Rights of the Accused: The Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. XXXIX, No 2, Northwestern University Press, April 23, 1948.
- 31 Naprimera, slučaj *Milošević*, slučaj *Šešelj*, slučaj *Karadžić* i dr. Jedan od motiva da se sami brane čini i sasvim uočljivi pritisak i uticaj Tribunalu na branioca.

2013. godine od strane Tribunala kao organa UN, govori o ponašanju koje je zaista ravno samovolji srednjevekovne inkvizicije.³²

Konačno, na osnovu svega što je rečeno, naš stav je da u sadašnjoj fazi razvoja postupka pred Tribunalom u Hagu u tom mešovitom postupku, u najvažnijim momentima pretežu elementi inkvizitorijalnog postupka.

I to je posebno izraženo u segmentima procedure u kojima se određuje ishod. Što naročito nije dobro, zadržava se stari „imidž“ pa se svetskoj javnosti, naročito stručnoj, nikako ne ukazuje na suštinski inkvizitorijalni postupak. Radije, insistira se na nekim vidljivim ali manje značajnim momentima koji, bez sumnje, pripadaju adversarijalnom tipu postupka.

Rezimirajući prednja izlaganja, možemo reći da su ovlašćenja sudija, posebno Žalbenog veća, da mogu da rade sve što hoće i kako hoće. Bez ikakvih ograničenja. Zapravo, sve je u okviru ovakve krivičnoprocesne regulative moguće. I, kako je takođe rečeno, bez ikakve odgovornosti sudija. Kad im to odgovara, pozvaće se na sve postulate adversarijalnog postupka u kome imaju nekaku ulogu, a inače, vidi se da imaju strahovita ovlašćenja. Paradoksalno, ali u svoje ovlašćenje su pretvorili čak i navodnu nemogućnost da se u nešto upliću, naravno kad im je to u datom kontekstu neopodno radi postizanja željenog cilja. A konkretne odluke „gde se sudijama sve može“ i to uz oslonac na postojeću krivičnopravnu proceduru, naročito u poslednjoj fazi funkcionisanja Tribunala koju bismo nazvali terminalnom, ispoljene su ne samo u slučaju „Gotovina“, nego i u suđenjima Haradinaju, Perišiću³³ pa i mnogim drugima.

Nakon ovakvih odluka nameće se i poslednje pitanje, ali i najvažnije. Da li su ove sudije, ovde u posebno izraženim uslovima presije velikih sila, samo transmisija nečije volje. Ta „nečija volja“ se ne može tako dobro sprovesti preko stranaka³⁴ i to

32 Ovime *a priori* ne dajemo za pravo Generalnoj skupštini UN da ulazi u suštinu i da kritikuje pojedinačne odluke Tribunala kao sudskog tela, iako bi i to bilo moguće u očigledno opravdanim i pravno utemeljenim slučajevima. Kao što naša Skupština, u principu, nema pravo da ulazi u raspravu o sadržini pojedinih presuda najviših sudskih tela. Međutim, neka ocena rada uvek mora da bude moguća. A bojkot najviših tela UN i to od strane sudskih organa UN, priliči samo najvećim nasilnicima. Nažalost, „Ne samo Tribunal u Hagu nego sva tri tribunala za ratne zločine su odbili pozive za učestvovanje“, rekao je T.Meron, Predsednik Tribunala na panel diskusiji o ulozi haških tribunala u zaštiti ljudskih prava, Brooking Institution, Washington, 4 April 2013, kao i to da „oslobađajuće presude kao i osuđujuće ukazuju na zdravlje sistema“ za Radio Slobodna Evropa, 04.04.2013.

33 Notorne su činjenice koje su pratile ova dva poslednje pomenuta procesa u kojem su oba pomenuta lica oslobođena odgovornosti.

U slučaju *Haradinaj* pobijeno je mnoštvo svedoka, dok je veći broj osuđen, mora se reći veoma blago, zbog uskraćivanja svedočenja. Prethodno, poznato je protivljenje zemalja NATO pakta da bilo ko sa albanske strane na Kosovu bude optužen, o čemu je govorila i tadašnji tužilac Karla Del Ponte. Što se *Perišića* tiče, opšte je poznato da je optužen zbog špijuniranja za SAD nakon što je zatečen *in flagranti* sa američkim diplomatom u motelu „Šarić“ kod Beograda, kada su oboje uhapšeni. Perišić je konačno oslobođen pred Tribunalom. Ne treba zaboraviti da je on jedini Srbin bez etikete zajedničkog zločinačkog poduhvata od kada je ta kategorija uvedena u praksu Tribunala, iako je upravo u njegovom slučaju bila najpotrebnija budući da je bio optužen za zločine na teritoriji drugih država.

34 Ovde se treba prisetiti i činjenice da je sa Rezolucijom Saveta Bezbednosti UN br.1.503 od 28.08.2003.g. prestalo pravo Tužioca Tribunala da nakon 2004.g. podiže nove optužnice, te da je sa tim momentom izgubljen i veliki deo interesovanja određenih sila za tu funkciju.

suprotstavljenih, i zato je u takvim uslovima u odlučnim momentima neophodna jača uloga suda. Istovremeno, da bi se to zamaskiralo, za javnost je neophodna prividna slika jake uloge stranaka.

3. STREMLJENJA NAŠEG KRIVIČNOPROCESNOG ZAKONODAVSTVA

S obzirom da se uglavnom radi o kod nas opšte poznatim činjenicama, ovom delu našeg rada će biti posvećeno srazmerno manje prostora.

Naime, našoj ne samo stručnoj, javnosti je opšte poznata činjenica da su već duže vremena opredeljenja naše države usmerena na uvođenje adversarijalnog sistema u naše krivično procesno zakonodavstvo. Znači, tipu krivičnog postupka za koji ista ta javnost misli da je dominantan i u radu Tribunala u Hagu. A u nekoj konkretizaciji pojedinih rešenja sve je više onoga što podseća na praksu Tribunala.

Može se reći da su takva stremljenja formalno uobličena prvi put u Odluci o utvrđivanju nacionalne strategije reforme pravosuđa koju je 25.5.2006. godine donela Narodna skupština Republike Srbije.³⁵ Posebno je uočljiv tekst na str. 15. Odluke gde se ispod naslova „Vizija za novo pravosuđe“ predviđa uvođenje akuzatornog modela u naše krivično pravosuđe, a koji je, kako smo to već rekli, samo drugi naziv za adversarijalni postupak. I taj proces bi se, prema Odluci, morao okončati do 2011. godine. U toj Odluci pri tom, nedostaje ono najvažnije: iole ozbiljni razlozi da se odustane od dosadašnjeg oduvek postojećeg sistema i pređe na nešto novo i to uz ukazivanje na garancije da će to novo dovesti do boljih rezultata.

Realizacija tog opredeljenja je izvršena, pre svega, donošenjem novog Zakonika o krivičnom postupku od 2011. godine³⁶ kao i propisima koji su na novi način postavili organizaciju organa pravosuđa. No, već na prvi pogled se uvidelo da se takav proces i takvo opredeljenje ne mogu sprovesti u relativno kratkom roku, pa su ostavljeni nešto duži rokovi za stupanje na snagu navedenog Zakonika.³⁷

Osnovni razlog za donošenje ovog Zakonika je uvođenje potpuno novog sistema krivičnog postupka – akuzatorskog postupka po ugledu na američki sistem, i to uvođenjem „tužilačke istrage“ umesto koncepcije istrage koju je vodio „istražni sudija“, a veliki broj novina preuzet je iz anglo-američkog prava, iz tzv. „adversarijalnog sistema“³⁸. U ovom trenutku ne vidimo da je takav trend napušten, bez obzira na neka odlaganja u sveobuhvatnijoj primeni ovakvog modela krivičnoprocesne regulative.

35 Dokument RS 15 /2006.

36 Službeni glasnik Republike Srbije br. 72/11 i 101/11.

37 U međuvremenu, počela je primena Zakonika o krivičnom postupku u postupcima organizovanog kriminala i drugih teških krivičnih dela sa 15.1.2012.g. Početak primene u odnosu na druga dela je bio predviđen za 15.1.2013.g, ali i to je izmenom ZKP od 2012.g. pomereno za 1.10.2013.g.

38 N. Jovančević: *Novi Zakonik o krivičnom postupku (Osnovne karakteristike, analiza pojedinih odredbi i dr.)*, Advokatska komora Srbije, Beograd, 2012, str.11.

Zakonik o krivičnom postupku svakako ne predstavlja tipičan primer adversarijalne procedure. Naprotiv, u pojedinim segmentima je još daleko od toga, dok ima i delova koji se mogu kao tipični pripisati takvoj proceduri.

Međutim, zakoni su nešto što se često menja, posebno u našoj državi. Trajno je, mada ne i diskutabilno sa puno zagovornika drugačijeg sistema, opredeljenje da se u naš krivično procesni sistem uvede adversarijalni tip postupka. Ako takvo opredeljenje i dalje bude preovladavajuće, mogu se očekivati brze promene krivičnog procesnog zakonodavstva u pravcu uvođenja tipičnijeg i potpunijeg adversarijalnog krivičnog postupka. Zakonik o krivičnom postupku iz 2011. godine, čak i sudeći prema političkoj volji u Srbiji, je samo jedno prelazno rešenje ka tipičnijem adversarijalnom postupku. Nažalost, naše je duboko uverenje da će se time savim sigurno stvoriti i svi procesni preduslovi za donošenje i takvih presuda kao što je to naprimer pomenuta presuda Gotovini.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kako smo istakli, naša krivičnoprocesna regulativa se sve više kreće ka tipu postupka koji je dominantan pred Tribunalom u Hagu. A koji, kako smo videli, omogućuje donošenje svakojakih presuda. I takvih presuda u kojima je primena nekih krivičnoprocesnih tehničkih pravila u svemu iznad osnovnih postulata naročito utvrđivanja istine i pravde u postupku, i odgovornosti učinilaca za krivična dela. Osnovni princip toga postupka je, umesto istine i pravde, forma čak i ona koja je manje značajna kada je u sukobu sa višim formalnim, naravno i suštinskim principima. Za one sa puno iskustva u pravosuđu, posebno ako se dobro udube u tok pojedinog procesa i presuđivanja, neizbežan je zaključak da sa takvim postupkom pravog suđenja zapravo i nema, postoji samo predstava.

Jedna stara izreka koja se vezuje za anglosaksonski pravni sistem, često pominjana pred Tribunalom³⁹, govori da pravda ne samo da treba da bude učinjena, nego i da treba da bude viđeno da je učinjena. Danas se, uz pozivanje na sve te reči, potpuno neprimetno čini nešto drugo. Naime, nije bitno da je pravda uopšte učinjena, bitno je da je to viđeno, tj. da javnost putem medija bude uverena da pravda funkcioniše pa makar se realno sprovodila i najgora nepravda. A formalna tehnička pravila anglosaksonske krivične procedure, tipično ispoljena u slučaju „Gotovina“, objektivnom posmatraču strahovito zamagljuje put do istine i pravde.

Ono što se zaista dogodilo, što je realno, i da u nekom slučaju postoji nepravda, veoma često zna samo žrtva tog sistema tj. optuženi i, mada ne uvek, njegov branilac. Sa ovakvim sistemom presuđivanja, potpomognutim još besomučnom medijskom kampanjom, drugi to ne mogu sagledati. Reč pravosnažno osuđenog, nigde u svetu nema nikakvu težinu.

Za „dobrobit“ jednog društva u „kojem funkcioniše pravda“ nije nikakav problem žrtvovati i hiljade nevinih⁴⁰ trpanjem u zatvore, ako javnost stiče utisak da se

39 Napr, slučaj *Kunarac, Kovač, Vuković (IT-96-23) Decision on Defence Motion Pursuant to Rule 79, 22 March 2000, para 5.*

40 Ovde treba dodati i one „manje krive“. Često se zaboravlja da je takvih još više nego nevinih, da su osuđeni ili kažnjeni više nego što su učinili i što su krivi. U praksi je već i zaboravljeno šta sve znači „garantivna funkcija krivičnog prava“.

time sprovodi pravda⁴¹. Naročito ako među njima nema onih koji sprovode ovakvu „pravdu“. Naravno, i oslobađanje krivih spada u ovu vrstu „sprovođenja pravde“ uz najčešće medijsko: „Pravda je pobedila!“

Koliko su tehnička pravila adversarijalnog krivičnog postupka bila velika smetnja i savršena zapreka da se dođe do istine i pravde, u pomenutom „slučaju Gotovina“ izuzetno dobro govori izdvojeno⁴² mišljenje sudije Robinsona, koji je bio jedan od troje sudija Žalbenog veća koji su glasali za potpuno oslobađanje oba optužena lica.⁴³ Naročito u pogledu oslobađajuće odluke za M. Markača. To je ujedno i najbolji dokaz da veliki problem postoji ne jedino u pojedinačnom slučaju, nego u samom pravnom sistemu koji takav pristup i omogućuje.

Naime, najjednostavnije rečeno⁴⁴, sudija Robinson, kao sudija Žalbenog veća, ne spori da bi M. Markač mogao biti odgovoran kao nadređeni ili pomagač za određena dela iz Statuta Tribunala koja su učinjena i obuhvaćena optužnicom i da su već skoro svi razlozi za to dati na očigledan način u prvostepenoj presudi. Međutim, on kao sudija Žalbenog veća nema prava da izvodi dalje zaključke iz činjeničnih i pravnih osnova koje je utvrdilo prvostepeno sudsko veće. Navodno, Žalbeno veće nema prava da bilo šta tu menja⁴⁵, čak i da predmet vrati na ponovno suđenje, kao i da bi sve to moglo biti nekakva nepogodnost po Markača, odnosno „rizik“ po njegova prava, a vodilo bi i odugovlačenju, što sve nije u skladu naročito sa pravom Novog Južnog Velsa u Australiji⁴⁶.

Pa, podsetimo se: Srbija stremi ovakvom sudovanju ! To je opredeljenje iz naše dosadašnje „reforme pravosuđa“ koju je autor ovog teksta od samog početka nazivao *reformatio in peius*.⁴⁷

Sasvim primerena reakcija na ovakvo sudsko odlučivanje bi, po našem mišljenju, bila sledeća:

– ne treba stremiti takvoj proceduri u kojoj je moguće odlučivati na ovaj način i koja može proizvesti ovakve sudske odluke.

41 Sve statistike upućuju da je danas u „zemlji slobode“ – SAD, oko 4 miliona ljudi, putem raznih sankcija, lišeno slobode ili bitno ograničeno u njenom uživanju. Većina ljudi veruje da tu pravni sistem pravilno funkcioniše. Moguće je da je tako, ali bitno je samo da javnost u to veruje, a ne i da li je pravda zaista učinjena. A „greška“ čak i u pogledu mnogo hiljada ljudi se u takvom sistemu „isplati“. Pogotovo, što većina ne zna za istu.

42 Za razliku od terminologije našeg ZKP, izdvojeno mišljenje pojedinog sudije ne znači neslagajuće mišljenje, nego upravo onoga koji se slaže sa većinom ali koji želi da istakne i neke svoje posebne razloge za takvu odluku.

43 Separate opinion of Judge Patrick Robinson, IT-06-90-A, 16 November 2012.

44 Tekstove sa puno pravnotehničkih konstrukcija i posebnosti anglosaksonskog pravnog sistema, ne retko treba „prevoditi“ laicima, pa čak i pravnicima koji nisu upoznati sa tim sistemom.

45 Navodno, nema prava da iz činjeničnog stanja utvrđenog na stotinama hiljada strana teksta izvedenih dokaza, izvlači bilo kakve dodatne zaključke, ima pravo „samo“ da osuđujuću presudu za najteža dela preinači u oslobađajuću !

46 V. naročito paragrafe 14, 15. i 19. izdvojenog mišljenja sudije Robinsona.

47 Za one koji se ne bave krivičnim pravom: promena na lošije, lat. Glavni razlozi za ovakav naš stav su kadrovska nekompetentnost u pogledu glavnih nosioca reforme i nedostatak prave političke volje.

Posle presude Žalbenog veća Tribunala u Hagu hrvatskim generalima Gotovini i Markaču⁴⁸ sasvim je jasno da se odmah mora načiniti zaokret u odnosu na pomenutu „reformu“. Takav model bi trebalo odmah suspendovati. To svakako ne mora značiti da se sve novine iz novog Zakonika o krivičnom postupku napuste⁴⁹, potrebno je samo principijelno odustati od uvođenja celovitog novog modela adversarijalnog tipa.

I to bi bio ne samo jedan od odgovora na presudu Gotovini i Markaču, nego bi to pre svega, bila najneophodnija zaštita od nekih budućih naših „Gotovina“. Zamislimo da naša sudska veća, naročito veća koja odlučuju po pravnim lekovima, naprimer u suđenjima kao što je bilo suđenje „Zemuskom klanu“, kao što su suđenja Šariću, zatim za mnogobrojne privredno-finansijske afere i dr, počnu da primenjuju ovakve standarde.

Konačno, ako bi već bila neophodna neka „internacionalizacija“ u rešenjima proceduralne krivične regulative, prirodnije je da to umesto modela iz SAD, Australije i Tribunala u Hagu bude bliže naprimer, modelu Međunarodnog krivičnog suda u Hagu kome smo pristupili i čiji Statut je u ovom trenutku ratifikovalo 122 države sveta, dok ga je još 30 država potpisalo⁵⁰, a koji je ipak neuporedivo primereniji našim prilikama.

Sam postupak pred Međunarodnim krivičnim sudom u Hagu, nije sasvim lišen elemenata adversarijalnog sistema, ali daleko više naginje evropsko-kontinentalnom. Tako naprimer, prepretresno veće, u određenim slučajevima i sudija pojedinac, u velikoj meri učestvuje u istrazi, čak i u donošenju odluke o sprovođenju istrage i inicijalnom pojavljivanju optuženog.⁵¹ Izuzetno je naglašena i uloga žrtava, odnosno oštećenih, koji za razliku od adversarijalnog sistema, imaju prilično široka ovlašćenja da u tom svojstvu učestvuju u postupku⁵² itd.

U svakom slučaju, ne vidimo koji nas to opravdani razlozi primoravaju da menjamo postojeći sistem krivične procedure i šta to garantuje neke bolje, efikasnije ili bar ekonomičnije rezultate. Šta to garantuje neka poboljšanja?

Promena zakona, naročito onih od kapitalne važnosti kao što je zakon koji reguliše krivični postupak i u njemu prava građanina i kapitalna ovlašćenja države prema građaninu, je ne samo izuzetno skup poduhvat, nego i poduhvat koji iz temelja potresa društvo u kojem se vrši promena. Za tako nešto je potrebno dati ne samo ubedljive razloge, nego i neke garancije bar da se neće praviti velika šteta, ako ne i garancije da će to značiti neki boljitak. A neodgovorne i neobrazložene

48 Konačno, ne treba zaboraviti da je optužnicom bio obuhvaćen i general Ivan Čermak, ali da je on oslobođen još prvostepenom presudom na koju se niko nije žalio.

49 Naprimer, bitna poboljšanja kod mogućnosti pravnih lekova, ali i neka druga rešenja. Čini se da bi poboljšanje bilo čak i vraćanje, sa nužnim izmenama, na neku raniju krivičnoprocesnu regulativu.

50 Podaci od 10.04.2013.g. Mogu se naći na više internet stranica, pre svega samog Suda – www.icc-cpi.int.

51 Čl. 56–61. Statuta Međunarodnog krivičnog suda.

52 V. naročito čl. 68,75, 82.st.4. Statuta i pravila 89 – 93. Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnog krivičnog suda.

promene koje donose štetu treba sakcionisati upravo i pre svega da bi se ubuduće što manje događale. Pre više od 250 godina, u svom čuvenom delu „Duh zakona“, Monteskje je napisao da „nikakva promena zakona ne treba biti učinjena bez dovoljnog razloga“⁵³. To zakonodavac mora imati uvek u vidu, posebno da bi uopšte i počeo sa nekim reformama. Dovoljnog razloga za promenu tipa krivičnog postupka nema. Naprotiv, kako se to može veoma jasno sagledati i iz primera nazvanog „slučaj Gotovina“.

LITERATURA

- Ambos K /2007/: *The Structure of International criminal Procedure: 'Adversarial', 'Inquisitorial' or Mixed ?* in *International Criminal Justice: A Critical Analysis of Institutions and Procedures* edited by Bohlander M, Cameron May International Law & Policy
- Cane P, Conaghan J (ed) /2008/ *The New Oxford Companion to Law*, Oxford University Press
- Cassese A. /2003/ *International Criminal Law*, Oxford University Press
- Damaska M: *Adversary procedure* /1983/ in 1 *Encyclopedia of Crime and Justice*, Sanford Kadish ed, USA
- Ferenz B /1948/ *Nuremberg Trial Procedure and Rights of the Accused: The Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol XXXIX, No 2, Northwestern University Press
- Jones J. R.W.D. /1997/: *The Practice of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia nad International Tribunal for Rwanda*, 3rd Edition, ICTY
- Jovančević N /2012/: *Novi Zakonik o krivičnom postupku (Osnovne karakteristike, analiza pojedinih odredbi i dr.)*, Advokatska komora Srbije, Beograd
- Orie A /2002/: *Accusatorial v. Inquisitorial Approach in International Criminal Proceedings prior to the Establishment of the ICC and in the proceedings before ICC* in *The Rome Statute of the International Criminal Court – A Commentary*, edited by Cassese A, Gaeta P, Jones J.R.W.D, Oxford University Press
- Secondat Ch, baron de Montesquieu /1748/: *The Spririts of Laws*, prevod na engleski jezik Thomas Nugent /1752/, Batoche Book, Kitchener, 2001
- Stojanović S. /2010/: *Perspektive i nasleđe Tribunala u Hagu*, *Pravni život* br. 12/10, tom IV
- Stojanović S /2004/ *Razlike između položaja odbrane pred Tribunalom u Hagu u odnosu na položaj pred nacionalnim sudovima SCG u Primena međunarodnih krivičnih standarda u nacionalnim zakonodavstvima*, međunarodni simpozijum na Tari
- Tochilovsky V. /1998/: *Trial in International Criminal Jurisdiction: Battle or Scrutiny?*, *European Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, Vol 6, Issue 1, Kluwer Law International, The Hague-London-Boston
- Zahar A, Sluiter G /2008/: *International Criminal Law – a Critical Introduction*, Oxford University Press

53 Citirano iz: Charles de Secondat, Baron de Montesquieu: *The Spirit of Laws*, 1748, prevod na engleski jezik Thomas Nugent, 1752, str. 615. Uzgred, primećujemo da se u naslovu dela govori o duhu zakona u množini, što se iz prevoda na srpski jezik ne može sagledati.

Dokumenti Tribunala u Hagu

Appellant Brief of Argument – Defence for the accused Zoran Žigić, 21 May 2002 u slučaju Kvočka et al.

Code of Professional Conduct for counsel appearing before International Tribunal (dokument IT-125)

Direktiva o postavljenim braniocima

Dissenting opinion of Judge Carmel Agius, 16 November 2012, IT-06-90-A

Dissenting opinion of Judge Fausto Pocar, 16 November 2012, IT-06-90-A

Kunarac, Kovač, Vuković /IT-96-23/, Decision on Defence Motion Pursuant to Rule 79, 22 March 2000

Kvočka i dr /IT-98-30)

Milutinović i dr /IT-05-87-T), Odluka o izmeni Pravila 73bis od 11.7.2006

Pravilnik o postupku i dokazima

Presuda Žalbenog veća od 16.11.2012, IT-06-90-A

Presuda Žalbenog veća u slučaju Tadić /1999/

Separate Opinion of Judge Patrick Robinson 16 November 2012 (IT-06-90-A)

Slučajevi *Milošević, Šešelj, Karadžić, Haradinaj, Perišić*

Ostalo

Meron T /4.4.2013/: Panel diskusija o ulozi haških tribunala u zaštiti ljudskih prava, Brooking Insitution, Washington; intervju za Radio Slobodna Evropa.

Narodna Skupština Srbije /2006/: Dokument RS 15/2006

Pravilnik o postupku i dokazima Međunarodnog krivičnog suda

Rezolucija Saveta Bezbednosti UN br. 1503. od 28.8.2003.

Statut Međunarodnog krivičnog suda /1998/

Zakonik o krivičnom postupku /2011)

www.icc.cpi.int (10.4.2013.)

Stojanović Slobodan, PhD,

Attorney-at-Law, Belgrade

REPERCUSSIONS OF GOTOVINA CASE TO OUR CRIMINAL PROCEDURE CODE

SUMMARY

The topic of this work is the recent judgement of International Criminal Tribunal in The Hague rendered to Croatian generals Gotovina and Markač and its deficiencies, but primarily from the aspect of the type of criminal procedure that enabled such kind of (wrong) decision.

From the other side, it points out that our system of criminal procedure tends just toward such type of proceedings. There is the question whether those changes are justified and whether it could lead us to the judgements in our courts of Gotovina and Markač's Judgement quality. The positive answer has been given which directs us to energetic turn in the way our criminal procedure legislation and practice are going to. At the same time that would be one of the answers to such judgement of the Tribunal in The Hague with clear message that it is possible to learn a much on the negative experiences and react to it accordingly. It is possible that such answer could gain a very broad publicity.

Key words: Gotovina Judgement of Tribunal in The Hague, adversarial proceedings, standards of adjudication, reform of our criminal procedure legislation.